

تعلیم و تربیت آینده

با توجه به اسناد بالادستی

مؤلف:

احسان کشت‌ورز کندازی

سرشناسه	: کشت‌ورز کندازی، احسان، ۱۳۷۳ -
عنوان و نام پدیدآور	: تعلیم و تربیت آینده با توجه به اسناد بالادستی / مولف احسان کشت‌ورز کندازی.
مشخصات نشر	: شیراز: تخت جمشید، ۱۳۹۷.
مشخصات ظاهری	: ۳۵۲ ص.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۲۸۳-۲۸۱-۸
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
موضوع	: آموزش و پرورش -- آینده نگری
موضوع	: Education -- Forecasting
موضوع	: آموزش و پرورش -- ایران -- آینده نگری
موضوع	: Education-- Iran-- Forecasting
رده بندی کنگره	: LB۴۱/۵/۵۵۹۹۱
رده بندی دیو	: ۳۷۰/۱۱
شماره کتابشناسی	: ۵۱۵۵۹۹۱

تعلیم و تربیت آینده

با توجه به اسناد بالادستی

نویسنده: احسان کشت‌ورز کندازی

ناشر: تخت جمشید ☞ نوبت چاپ: اول، ۱۳۹۷

ویراستار علمی: دکتر سولماز مظفری ☞ صفحه آرا: اطلس دهقانی

طراح جلد: احسان کشت‌ورز کندازی ☞ شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۲۸۳-۲۸۱-۸

شمارگان: ۱۰۰۰ جلد ☞ چاپ و صحافی: صبح امروز

قیمت: ۱۵۰۰۰ تومان

کلیه حقوق محفوظ است

مرکز نشر: شیراز، خیابان پیروزی، انتشارات تخت جمشید، تلفن: ۰۷۱-۳۲۲۴۵۴۰۱

مرکز پخش: انتشارات نگارستان ادب - انتشارات قشقایی، تلفن: ۰۷۱-۳۲۲۶۲۷۰

Web Site: www.parsnashr.ir
E-mail: nashershiraz@yahoo.com

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
مقدمه	۱۳
فصل اول: آموزش و پرورش آینده‌نگر: اهداف و راهکارها	۱۷
آینده‌نگری نظری	۱۹
آینده‌نگری مشارکتی	۲۰
آینده‌نگری و تعلیم و تربیت	۲۱
روندهای تحولات اساسی قرن بیست و یکم از نظر آینده‌نگران	۲۲
۱. پیشرفت چشم گیر علم و تکنولوژی	۲۲
۲. انفجار اطلاعات و گسترش فناوری اطلاع رسانی	۲۳
۳. جهانی شدن و نزدیکی بیشتر ملت‌ها	۲۴
۴. تعامل انسان و محیط زیست	۲۵
۵. اشاعه دموکراسی	۲۵
۶. آگاهی سیاسی ملل و اقوام و فرقه‌ها در جهت بازیابی هویت فرهنگی	۲۵
اهداف و راهکارهای آموزش و پرورش مبتنی بر روندهای آینده	۲۶
هدف اول: همگامی و پیوند دانش و تکنولوژی با آموزش و پرورش	۲۶
۱. ایجاد مهارت سازگاری با تغییر	۲۷
۲. تلفیق رشته‌های دانش و گسترش آموزش	۲۷
۳. گسترش آموزش مادام‌العمر	۲۸
هدف دوم: تعمیم و تسهیل تعلیم و تربیت به کمک فناوری اطلاعات (IT)	۲۸
۱. ایجاد مهارت تفکر انتقادی	۲۹
۲. استفاده از فناوری اطلاعات	۳۰
هدف سوم: ایجاد بینش جهانی از طریق تعلیم تربیت	۳۱
۱. ایجاد بینش جهانی در ذهن دانش‌آموز	۳۱
هدف چهارم: اشاعه دموکراسی از طریق آموزش و پرورش	۳۲

۳۲.....	۱. اصلاح رابطه علم و شاگرد در راه نیل به دموکراسی
۳۲.....	۲. توجه به مشارکت همگانی در فرآیند تصمیم‌گیری
۳۳.....	هدف پنجم: بازیابی هویت فرهنگی و ارتقا آگاهی سیاسی ملل واقوام از طریق تعلیم و تربیت
۳۳.....	۱. بسط فرهنگ احترام متقابل
۳۳.....	۲. تقویت نقش خانواده در حفظ و انتقال هویت فرهنگی
۳۴.....	۳. حفظ هویت محلی و ملی از طریق تقویت زبان بومی
۳۴.....	۴. رویکرد مجدد به ارزش‌های اخلاقی و معنوی در جهت بازیابی هویت فرهنگی
۳۴.....	نتیجه‌گیری
۳۷.....	فصل دوم: نقش نظام آموزش و پرورش در توسعه فرهنگی جامعه
۳۹.....	توسعه در بسط فرهنگ محلی
۴۰.....	نقش نظام آموزش و پرورش در انتقال، ارزش‌سنجی و توسعه فرهنگی جامعه
۴۱.....	نقش نظام آموزش و پرورش در انتقال فرهنگ جامعه
۴۴.....	نقش نظام آموزش و پرورش در ارزش‌سنجی میراث فرهنگی جامعه
۴۵.....	نقش نظام آموزش و پرورش در توسعه فرهنگ جامعه
۴۷.....	نتیجه‌گیری
۴۹.....	فصل سوم: تأملی در کارکردهای آموزش و پرورش آموزش و پرورش
۵۰.....	انتقال فرهنگ
۵۱.....	اقسام فرهنگ
۵۱.....	فرهنگ و آموزش و پرورش
۵۲.....	آموزش و پرورش و انتقال فرهنگ
۵۴.....	جامعه‌پذیری
۵۵.....	تعریف جامعه‌پذیری
۵۶.....	هدف‌های جامعه‌پذیری
۵۷.....	اجتماعی شدن و رشد شخصیت
۵۸.....	پرورش نیروی متخصص
۵۹.....	تکنولوژی و آموزش
۵۹.....	ایجاد فرصت اشتغال
۵۹.....	نوآوری و تغییر
۶۱.....	تحرک اجتماعی و ایجاد پایگاه
۶۲.....	کارکرد آموزش و پرورش و رویکرد دولت

۶۳	۱- رویکرد توسعه‌محور دولت و کارکرد آموزش و پرورش
۶۳	۲- رویکرد دولت و کارکرد آموزش و پرورش
۶۳	۳- رویکرد تمرکزگرایی دولت و کارکرد آموزش و پرورش
۶۳	۴- رویکرد سیاسی دولت و کارکرد آموزش و پرورش
۶۴	۵- کارکرد حرفه‌ای آموزش و پرورش و رویکرد غیرحرفه‌ای دولت
۶۶	بخش ۱ - مسائل ساختاری در آموزش و پرورش ایران
۶۶	۱-۱- تنبلی ذهنی
۶۸	۱-۲- هدف از آموزش
۶۹	۱-۳- تغییر در روش آموزش
۷۰	۱-۴- کتاب درسی
۷۱	۱-۵- معلم
۷۱	تصویر وضع موجود
۷۱	الف - بودجه
۷۲	ب - دانش آموز
۷۳	ج - نیروی انسانی
۷۳	بخش ۲ - تربیت
۷۳	۲-۱ - کتاب
۷۴	۲-۲ - معلم
۷۴	۲-۳ - امور پرورشی
۷۵	بخش ۳ - نظام‌های آموزش و پرورش
۷۵	۳-۱ - نظام جدید آموزش و پرورش در ایران
۷۸	نگاه کلی به کارکردهای آموزش و پرورش
۸۱	فصل چهارم: ضرورت‌ها و چالش‌های پیش روی تحول بنیادین در آموزش و پرورش
۸۲	ضرورت تحول در آموزش و پرورش
۸۳	ضرورت مشارکت در ایجاد تحول در آموزش و پرورش
۸۴	چالش‌های موجود در نظام معلمی
۸۵	چالش‌های موجود در نظام یاددهی - یادگیری و بسته‌های آموزشی
۸۶	گزینه‌های پیش روی مدیران جهت ایجاد تحول
۸۷	بسترهای قابل تحول در آموزش و پرورش
۹۱	پیشنهادهای
۹۲	نتیجه‌گیری

فصل پنجم: ضرورت تحول در آموزش و پرورش ۹۵

تغییر، تحول، نوآوری و تفاوت آن‌ها ۹۵

سازمان‌های نوآور از نگاه صاحب نظران ۹۵

زمینه‌های تحول در آموزش و پرورش ۹۷

کتاب‌های درسی ۹۷

شیوه‌ها و روش‌های تدریس ۹۷

تغییر مدیران و اعمال سلیقه در نظام آموزشی ۹۷

عدم هماهنگی با تکنولوژی روز دنیا ۹۸

بی‌توجهی به نقش معلم ۹۸

مدیریت متمرکز در آموزش و پرورش ۹۸

توجه و نگاه ناسی به کمیت‌ها در آموزش و پرورش ۹۹

بررسی صلاحیت مدیران و کارشناسان آموزش و پرورش ۹۹

درس و بحث در فضای مطلوب ۹۹

کمرنگ بودن مشارکت مردم در مباحث آموزش و پرورش ۹۹

بی‌توجهی به مقوله فرهنگی ۱۰۰

چگونگی ایجاد تحول در سازمان ۱۰۲

طبقه بندی سطوح تحول در سازمان ۱۰۳

مدیریت تحول نیروی انسانی ۱۰۵

نتیجه‌گیری ۱۰۵

فصل ششم: ضرورت آینده‌پژوهی در نظام‌های آموزش و پرورش ۱۰۷

نظام آموزش و پرورش یک نهاد اجتماعی ۱۰۸

مشکلات نظام آموزش و پرورش امروز ۱۰۹

رشد فناوری و نظام آموزش و پرورش ۱۱۰

پارادایم اینفوسفر و آینده نظام آموزش و پرورش ۱۱۱

پنج کارکرد آموزشی اینفوسفر عبارتند از: ۱۱۱

ضرورت توجه به آینده‌پژوهی در نظام‌های آموزش و پرورش ۱۱۳

آینده‌پژوهی و نظام آموزش و پرورش ۱۱۴

الف) آینده‌پژوهی در آموزش و پرورش ۱۱۵

ب) ارتقای فرایند یادگیری متاثر از روش‌های آینده‌پژوهی ۱۱۵

مرتبط نمودن محتوای آموزشی با کاربرد آن ۱۱۶

افزایش نقش موثر آموزش‌گیندگان در کشف اطلاعات مورد نیاز خود و دیگران ۱۱۶

۱۱۶	افزایش مشارکت و تعامل آموزش دهنده و آموزش گیرندگان
۱۱۶	افزایش پیوستگی و درک برنامه‌های درسی با موضوعات مرتبط
۱۱۷	آشنایی آموزش گیرندگان با شیوه‌های یادگیری
۱۱۷	افزایش بکارگیری تمامی حواس پنج‌گانه در فرایند یادگیری
۱۱۷	بالا بردن افق‌های زمانی دوران یادگیری در آموزش گیرندگان
۱۱۷	فرجام
۱۱۹	فصل هفتم: آموزش از راه دور: رهیافتی نوین در آموزش و پرورش ایران
۱۲۱	تعاریف متغیرها اصطلاحات
۱۲۳	دانش آموزان مراکز آموزش از راه دور
۱۲۳	برنامه‌های آموزشی آموزش از راه دور
۱۲۴	تکنولوژی‌ها و رسانه در آموزش از راه دور
۱۲۶	پیشنهادهای
۱۲۹	فصل هشتم: نقش آموزش و پرورش در تربیت شغلی دانش آموزان
۱۳۲	آموزش و پرورش و ایجاد فرصت‌های شغلی
۱۳۲	تأثیر منفی آموزش بر کارآفرینی
۱۳۴	تأثیر مثبت آموزش بر کارآفرینی
۱۳۴	ارتباط بیشتر آموزش و کار
۱۳۴	چند پیشنهاد
۱۳۹	فصل نهم: تغییر و نوآوری در آموزش و پرورش ایران و چشم‌انداز آینده
۱۴۰	مفهوم و تعریف نوآوری
۱۴۰	مفهوم و تعریف آموزش و پرورش
۱۴۲	اشکالات موجود در نظام آموزش و پرورش
۱۴۳	موانع تغییر و نوآوری در سازمان‌ها به ویژه در سازمان‌های آموزش و پرورش
۱۴۵	راه‌های تسهیل تغییر در نظام آموزش و پرورش و نقش مدیران
۱۴۶	چشم‌انداز آموزش و پرورش ایران در جهان امروز و در قرن جدید
۱۵۱	مدرسه و نقش آن در تعلیم و تربیت ارزش‌ها
۱۵۳	تعریف مفاهیم و اصطلاحات اساسی
۱۵۴	نقش مدرسه در آموزش ارزش‌ها
۱۵۹	نتیجه‌گیری
۱۶۰	چالش‌های موجود در نظام معلمی

چالش‌های موجود در نظام یاددهی- یادگیری و بسته‌های آموزشی	۱۶۱
چالش هویت	۱۷۱
رسالت و جایگاه معلم	۱۷۴
جایگاه، نقش و رسالت معلم و مربی از دیدگاه قرآن و روایات	۱۷۴
جایگاه معلم در مکتب تعلیم و تربیت اسلامی	۱۷۵
رسالت معلمان و مربیان	۱۷۷
۱- دعوت به سوی خدا و تربیت الهی	۱۷۷
۲- دعوت به سوی نور و تربیت نورانی	۱۷۷
۳- دعوت به سوی اصلاح جامعه و تربیت صالح	۱۷۸
۴- دعوت به پاک‌سازی و تربیت اخلاقی	۱۷۸
۵- دعوت به سوی علم و دانش و تربیت قرآنی	۱۷۸
ویژگی‌های یک معلم خوب	۱۷۹
اصلاحگری: در میانه انفعال و تقابل	۱۸۲
شیوه‌های اصلاح از دیدگاه قرآن	۱۸۳
تبیین‌گری: در میانه شنوندگی و گویندگی	۱۸۵
مهارت‌های برقراری ارتباط موثر	۱۸۹
۱. توجه / گوش دادن موثر با تمام بدن:	۱۸۹
۲. ارتباط کلامی (سخن گفتن)	۱۹۲
۳. ارتباط غیر کلامی	۱۹۳
۴. اعتماد کردن	۱۹۴
۵. همدلی	۱۹۴
۶. گفتگو	۱۹۵
نکاتی در برقراری ارتباط	۱۹۵
ویژگی‌های ارتباطات موثر	۱۹۶
صحت: پیامی معتبر و عاری از خطا در واقعیت، تفسیر و قضاوت	۱۹۶
اعتبار: منبع پیام موثق و خود پیام منطبق با زمان باشد.	۱۹۷
ترسیم افق: در میانه اقتضا و توهم	۱۹۷
فصل دهم: مأموریت‌های اجتماعی جدید معلم در عصر حاضر	۲۰۰
صلاحیت و شایستگی‌ها در اصل حاضر	۲۰۰
تبیین‌گری	۲۰۰
فراهم‌سازی موقعیت‌های انتخاب	۲۰۴

۲۰۶	فراخوانی عوامل زیرساز انتخاب و تأمل بر آن‌ها
۲۰۹	بازخوانی و بازتعریف معیارها
۲۱۰	نقادی و گزینشگری
۲۱۵	افق‌نگری و معنا بخشی
۲۱۶	روش تدریس
۲۱۷	جاذبه معنوی معلم
۲۱۷	شادابی اخلاقی، صداقت و امانت‌داری استاد
۲۱۸	محبت و صمیمیت استاد
۲۱۹	تلاش برای تربیت دینی دانش‌آموز
۲۱۹	عشق یا بی‌میلی معلم به همه خود
۲۲۰	ارتباط معلم با دانش‌آرزان
۲۲۱	کنشگری مسئولانه
۲۲۲	کنشگر اجتماعی چیست؟
۲۲۳	چگونگی رسالت دانشگاه فرهنگیان برای تربیت معلم آینده
۲۲۸	ضرورت آینده‌نگری در نظام آموزش و پرورش دانشگاه فرهنگیان
۲۳۲	راهکارهای کاربردی بر اساس رسالت دانشگاه فرهنگیان در رابطه با تربیت معلمان آینده
۲۳۸	اما در کارورزی‌های دانشگاه فرهنگیان چه می‌گذرد؟
۲۴۰	منابع و مأخذ

مقدمه

موضوع «آینده» همواره ذهن انسان را به خود مشغول داشته و ابهام‌زدایی از وقایع آن، از اصلی‌ترین دغدغه‌های انسان در طول تاریخ بوده است. به‌طوری‌که مشکلات کنونی جوامع، ناشی از عدم شناخت هوشمندانه آینده می‌اشد؛ اما، از آنجایی که «آموزش و پرورش» مهم‌ترین و کلیدی‌ترین کرسی تربیت نسل آینده است، شناخت تحولات آینده با رویکرد آینده‌نگری ضروری است. پیشینه آینده‌نگری را شاید بتوان از جایی به عقب برد که انسان متوجه شد به آنچه رخ خواهد داد یا آنچه باید انجام بدهد یقین ندارد. این فکر «عدم قطعیت نسبت به آینده» باعث پیدایش تفکرات آینده‌اندیشی گردید. در ایامی که جهان و ارتباط آن به حد کافی شناخته شده نبود، بشر برای گمانه‌زنی درباره آینده به نیروهای فراطبیعی متوسل می‌جست و از جادوگری، غیب‌گویی و طالع‌بینی برای شناخت آینده کمک می‌گرفت. با تدریج گسترش در معارف بشری، پیش‌بینان و در بعضی موارد خواب‌گزاران در نزد مردم و حتی پادشاهان جایگاه رفیعی یافتند.

با گذشت زمان و پی بردن انسان به اهمیت پیش‌بینی و طراحی آینده، اندیشمندان به شیوه‌های متفاوتی برای آینده‌نگری متوسل شدند. مدت زمانی روش «تخیل فلسفی» در پیش‌بینی و طراحی آینده مورد استفاده قرار می‌گرفت. در چهارچوب این روش، دانشمندان و متفکران برجسته با بهره‌گیری از قدرت تخیل خویش، بیم‌ها و امیدهای جامعه انسانی را مرور کرده و جامعه ایده‌آل و آرمانی خود را به شکل «مدینه فاضله» ترسیم می‌کردند و متأثر از اوضاع سیاسی، فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی زمان خود، نظامی را برای اداره آن طراحی و پیشنهاد می‌نمودند. در تداوم پیشرفت معارف بشری، تفکر تخیلی - فلسفی در علوم اجتماعی جای خود را به تفکر تاریخی - فلسفی داد. در این روش اندیشمندان برای شناخت آینده، به ایجاد پیوند میان معرفت‌های تاریخی و فلسفی پرداختند و رجوع به تجارب تاریخی را مقدمه و کلید فهم آینده

دانستند. اما با گذشت زمان و سرعت گرفتن پیشرفت‌های علمی، فنی و تحولات گوناگون در زندگی اجتماعی بشر، تعمیم روابط علی گذشته به آینده با مشکلاتی مواجه شد. گسترش دامنه توانایی بشر که در سایه انقلاب صنعتی و پیشرفت‌های تکنولوژیک بدست آمد از یک سو و اشاعه تفکر اومانیستی و محوریت یافتن اراده و اختیار انسان در تغییر شرایط حال و آینده از سوی دیگر باعث شد انسان خود را مقهور وقایع آینده نداند و سهم مهم‌تری در شکل‌دهی به روندهای آینده برای خود قائل گردد.

از این زمان قرن بیستم میلادی را بیشتر باید به آینده‌نگرانی اختصاص داد که در پی «ساختن» آینده مطلوب جامعه خویش بودند. این شیوه از آینده‌نگری، پیش‌بینی را با برنامه‌ریزی در هم آمیخت و آینده‌پیشی را ارد مرحله جدیدی ساخت. به عبارت بهتر، در آینده‌پیشیده، آموزش و پرورش می‌تواند متناسب و منعطف با این پیچیدگی‌ها پاسخگو نیازهای انسان باشد. برای پاسخ‌گویی به این مهم نیازمند ابزاری هستیم که این پیچیدگی‌ها را تسهیل نماید. در این راه «آموزش» بهترین ابزار است. آموزش از طریق برنامه‌درسی معنا و مفهوم می‌یابد و از جمله الزامات برنامه‌درسی پاسخ‌گویی به نیازهای پرشتاب آینده است (آقایی، ۱۳۹۰). آینده‌نگری یک تفکر استراتژیک است که فرایسای می‌توانند از طریق مباحث برنامه‌درسی آینده‌نگر، آن را یاد گرفته و حال را به آینده بزنند^۱.

آموزش و پرورش نیازمند نگرش جدی به آموزش آینده‌نگری به منظور تلاش در زمینه ساختن آینده مطلوب است. علاوه بر این، انتظار جامعه و خصوصاً تربیت نیروی انسانی آینده‌گر، ضرورت توجه به مسائل آینده را در آموزش و پرورش دوچندان می‌کند که نمونه آشکار آن را می‌توان در دانشگاه‌های فرهنگیان مثال زد. درواقع، چگونگی رسالت دانشگاه فرهنگیان برای تربیت معلم در آینده مسئله مهمی است. پرسش اساسی این است که دانشگاه فرهنگیان چگونه می‌تواند برای تربیت معلم در آینده با توجه به تغییرات و دگرگونی‌هایی که در سطح جهانی شکل می‌گیرد، برنامه‌ریزی کند؟ در همین راستا در بخش پایانی این کتاب، به بررسی و تحلیل اهداف، رسالت و وظایف این دانشگاه پرداخته شده است و سپس به تأثیر تغییرات و از جمله جهانی شدن بر فرایند تعلیم و تربیت و موضوع آینده‌نگری در آموزش و پرورش و روندهای آن اشاره کرده و سپس اهداف و راهکارهای دانشگاه فرهنگیان، مبتنی بر روندهای آینده در زمینه تربیت نیرو برای تدریس در آینده را طی سه مرحله‌ی: ۱) مطالعه پیرامون گرایش‌ها و روندهای علمی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی موجود در زمینه‌ی تربیت معلم؛ ۲) اقدام به پیش‌بینی امور و شرایط در آینده از

طریق آینده نگری تحلیلی؛ ۳) مشارکت کردن در آینده از طریق ارائه برنامه‌های مدون و متمرکز کردن فعالیت‌های دانشگاه در جهت دستیابی به نتایج طرح‌ها و برنامه‌های ارائه شده، مورد بحث قرار گرفته است.

در پایان کتاب، راهکارهای کاربردی در این زمینه مانند، تدوین محتوای نوینی منطبق با شرایط جدید برای تربیت دانشجومعلم، ضرورت برنامه‌ریزی و تدوین واحدهای درسی به صورت تلفیق تئوری و عمل، ضرورت تغییر در برنامه ارزش‌یابی از عملکرد دانشجومعلم و تدوین اساسنامه‌ی مدون برای کارورزی براساس رسالت دانشگاه فرهنگیان در رابطه با تربیت معلم آینده پیشنهاد گردید. است. اکنون که کارنهایی این کتاب به انجام رسیده، وظیفه دارم از همه کسانی که به نوعی در پرورش فکری‌ام موثر بوده‌اند، تشکر نمایم؛ به ویژه از استادان ارجمند، دکتر عباس اناری نژاد و دکتر سلمان یوسفی؛ دوام وجودشان را از خداوند متعال خواهانم. از لطف بی‌کران استاد ارجمند جناب آقای د. ترضی چراغی -رییس اداره آموزش و پرورش شهرستان مرودشت- به دلیل تشویق و تسلی خاطر پیگیری‌های مداوم ایشان، سپاسگزارم و توفیق روزافزونشان را مسئلت دارم؛ زیرا، اگر دل‌سوزی، اصرار مکرر ایشان نبود، این اثر به ثمر نمی‌رسید. نهایت سپاس و قدردانی نثار استاد ارجمند جناب آقای دکتر فرشید قاسمی، استاد راهنمای تخصصی در دانشگاه فرهنگیان که پیگیری، پندامشان مزید امتنان است. امید است مطالب عنوان شده در این کتاب، راهنمای مفیدی برای معلمان، استادان، دانشجویان و علم‌آموزان باشد.

حسن کشت‌ورز کندازی

خرداد، ۱۳۹۷